

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ

Α.

Πράγματι, η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια· γιατί εξαιτίας της ευχαρίστησης κάνουμε τιποτένια πράγματα, εξαιτίας όμως της δυσαρέσκειας μένουμε μακριά από τα καλά. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να έχουμε πάρει εκείνη την αγωγή από μικρή ηλικία ώστε να χαιρόμαστε και να λυπούμαστε μ' αυτά που πρέπει· γιατί αυτή είναι η ορθή παιδεία.

Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι η αρετή είναι «έξη» αλλά και τι λογής «έξη» είναι. Πρέπει να πούμε λοιπόν ότι κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο το πράγμα το βοηθάει να φτάσει στην πιο τέλεια κατάστασή του και το βοηθάει να εκτελέσει με το σωστό τρόπο το έργο του· για παράδειγμα, η αρετή του ματιού κάνει το μάτι αξιόλογο, το ίδιο και το έργο του· γιατί χάρη στην αρετή του ματιού βλέπουμε καλά. Όμοια και η αρετή του αλόγου κάνει το άλογο αξιόλογο και ικανό να τρέξει και να μεταφέρει τον αναβάτη και να σταθεί αντιμέτωπο με τον εχθρό. Αν, λοιπόν, αυτό ισχύει για κάθε πράγμα και η αρετή του ανθρώπου θα είναι η «έξη» με την οποία ο άνθρωπος γίνεται καλός και χάρη στην οποία θα εκτελέσει με τον καλύτερο τρόπο το έργο που είναι προορισμένο γι' αυτόν.

Β1.

Στο απόσπασμα αυτό ο Αριστοτέλης συσχετίζει την ηθική αρετή με τα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις μας. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι αλάνθαστη απόδειξη της διαμόρφωσης των έξεων αποτελεί η ευχαρίστηση που αισθάνεται κάποιος από τις πράξεις του, στην περίπτωση που αυτές είναι σύμφωνες με την ηθική αρετή ή την δυσαρέσκεια που πηγάζει από τις αντίθετες αυτών κακίες.

Για να κάνει πιο κατανοητή τη θέση του αυτή χρησιμοποιεί δύο παραδείγματα: Αυτός που απέχει από τις σωματικές ηδονές δεν είναι απαραίτητα σόφρων παρά μόνο όταν η αποχή από τις απολαύσεις γίνεται γι' αυτόν πηγή ευχαρίστησης και χαράς. Αν όμως η αποχή αυτή του προκαλεί λύπη και στεναχώρια τότε είναι ακόλαστος. Η σωφροσύνη, λοιπόν δεν πρέπει να απαιτεί συνεχή εσωτερικό αγώνα· στον πραγματικά σόφρονα άνθρωπο η αρετή γίνεται πηγή ευχαρίστησης και χαράς. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της ανδρείας. Αυτός που υπομένει τα δεινά και αυτό του προκαλεί χαρά είναι ανδρείος, αν όμως του προκαλεί λύπη είναι δειλός.

Έτσι λοιπόν για τον Αριστοτέλη τα συναισθήματα που συνοδεύουν τις πράξεις μας συνδέονται με τις έξεις, τα μόνιμα δηλαδή στοιχεία του χαρακτήρα μας. Διακρίνουμε εδώ τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες (ενώ κάποιες θεωρίες τη σχετίζουν με το διανοητικό, κυρίως, μέρος του ανθρώπου). Την ίδια ιδέα, ότι δηλαδή αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων και των κοινωνιών, τη συναντάμε και στον Πλάτωνα.

Στη συνέχεια του αποσπάσματος, όμως, ο Αριστοτέλης διατυπώνει την άποψη ότι εμείς οι άνθρωποι προτιμούμε τις τιποτένιες πράξεις εξαιτίας της ευχαρίστησης που απορρέει από αυτές ενώ απέχουμε από τις καλές για να μη νιώσουμε το δυσάρεστο συναίσθημα που συνεπάγεται η εκτέλεσή τους. Εκτός δηλαδή από την ηδονή που προκαλούν οι πράξεις της αρετής υπάρχει και η ηδονή που συνοδεύει τι ευτελείς πράξεις. Αν συγκρίνουμε την αναφορά της ηδονής εδώ με εκείνη στην αρχή της ενότητας, γίνεται φανερό ότι πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ των «καλών» και «κακών» ηδονών: οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Η παιδεία λοιπόν καθιστά τον άνθρωπο ικανό να διακρίνει μεταξύ των «καλών» και «κακών» ηδονών και να επιλέγει τις πρώτες.

B2.

α) Έξις: Η λέξη παράγεται από το θέμα του ρήματος ἔχω (μελλ: ἔξω από το θέμα σεχ-< hex< ἔχ+παραγωγική κατάληξη -σις), η οποία δηλώνει ενέργεια. Η αρχική της σημασία είναι να έχει κανείς ή να κατέχει κάτι το οποίο έχει αποκτήσει. Έξις είναι τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας που προκύπτουν από τη συνήθεια ή την άσκηση. Η έξις είναι παγιωμένη συνήθεια, μόνιμη και δύσκολα αναστρέψιμη, ώστε να μοιάζει με τα χαρακτηριστικά των φυσικών ιδιοτήτων, και συνίσταται σε παγιωμένους τρόπους συμπεριφοράς που εκφράζονται με αυθόρμητο, αβίαστο, εύκολο και αποτελεσματικό τρόπο, σαν να πρόκειται για φυσικές ιδιότητες.

Αρετή: Η αρετή είναι μια ιδιότητα που αποδίδεται όχι μόνο στον άνθρωπο αλλά και στα ζώα και στα πράγματα. Έτσι μπορεί να γίνει λόγος για την αρετή του πολεμιστή αλλά και για την αρετή του ματιού, του αλόγου κτλ. Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί λοιπόν τον όρο αρετή όχι με την έννοια της ανθρωπίνης αποκλειστικά ηθικής ιδιότητας αλλά με μια ευρύτερη σημασία: αρετή είναι η ιδιότητα εκείνη που κάνει το έμψυχο ή άψυχο που την κατέχει να βρίσκεται στην πιο τέλεια κατάσταση του αλλά και να επιτελεί με τον καλύτερο τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένο. Αυτά είναι τα στοιχεία που διαφοροποιούν την αρετή ενός ανθρώπου, ζώου ή πράγματος από τις άλλες έξεις.

Έργον: Βασική αντίληψη του Αριστοτέλη είναι ότι «ἡ φύσις οὐδὲν ποιεῖ μάτην». Αυτό σημαίνει ότι η φύσις ανέθεσε, κατά τον Αριστοτέλη, σε κάθε τι σ' αυτόν τον κόσμο ένα έργον, έναν συγκεκριμένο προορισμό· υπάρχει λοιπόν έργον του οφθαλμού, έργον του ίππου, έργον του ανθρώπου, έργον του χεριού και έργον του ποδιού. Και στον Πλάτωνα διαβάζουμε: «ὀφθαλμῶν... ἔστι τι έργον», «δοκεῖ τί σοι εἶναι ἵππου έργον;». Αλλού στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης θα μιλήσει για το έργον που επιτελεί ο επιμέρους «τεχνίτης» (αθλητής, αγαλματοποιός, καθαριστής), παράλληλα με το έργον του ανθρώπου (που είναι «ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου»).

β) Οι τρεις παραπάνω έννοιες είναι μεταξύ τους αλληλένδετες. Η έξη αποτελεί το προσεχές γένος της αρετής και είναι αποτέλεσμα της επανάληψης όμοιων ενεργειών. Από την ποιότητα των ενεργειών εξαρτάται και η ποιότητα των έξεων. Οι Αριστοτελικές επομένως έξεις μπορεί να είναι και αξιόλογες αλλά και ανάξιες λόγου. Είναι λοιπόν αναγκαίο να οριστεί η ειδοποιός διαφορά, αυτό δηλαδή που διαφοροποιεί τις έξεις που είναι αρετή από τις κακές. Αρετή είναι εκείνη η έξη που κάνει το υποκείμενό της, πρόσωπο ή πράγμα, να φτάσει στην πιο τέλεια κατάστασή του και να εκτελέσει με τον πιο σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένο.

B3.

Απάντηση: Βλέπε σχολικό βιβλίο σελίδα 141 «Είκοσι χρόνια...η αλήθεια.»

B4.

σχεδόν:	έξεων, άπεχόμενος, άπεχόμεθα, έξις, έχον, έχει
αχάριστος:	χαίρων, χαίρειν
ασήμαντος:	σημείον
ενδεής:	δεί
πρόφαση:	φησίν
διαμονή:	ύπομένων, μείναι
άρτιος:	άρετή
τελεσίδικος:	άποτελεῖ
δημαγωγός:	ήχθαι
καταδρομικό:	δραμεῖν

Γ1.

Άνδρες στρατιώτες, και των Αθηναίων και των άλλων συμμάχων, η μάχη που πρόκειται να γίνει θα είναι εξίσου κοινή για όλους μας και για τη σωτηρία και για την πατρίδα πολύ περισσότερο για τον καθένα ξεχωριστά παρά για τους εχθρούς· γιατί αν τώρα νικήσουμε με τα πλοία μας, είναι δυνατόν να ξαναδεί κάποιος τη δική του πόλη. Όμως δεν πρέπει να δυσανασχετούμε, ούτε να παθαίνουμε αυτό ακριβώς που παθαίνουν οι πιο άπειροι από τους ανθρώπους, οι οποίοι όταν αποτύχουν στους πρώτους αγώνες, έπειτα έχουν για πάντα την προσμονή του φόβου παρόμοια με τις συμφορές. Αλλά όσοι από τους Αθηναίους είστε παρόντες επειδή έχετε την εμπειρία πολλών πολέμων και όσοι από τους συμμάχους (είστε παρόντες) επειδή εκστρατεύετε πάντα μαζί μας, αναλογιστείτε τα παράλογα που συμβαίνουν στους πολέμους.

Γ2.

ἀγών:	τούς ἀγῶνας
ναυσίν:	ῶ ναῦ
ὅπερ:	αἴσπερ
πρώτοις:	προτέροις
σφαλέντες:	σφαλεῖσι(ν)
κρατήσωμεν:	κράτει
ἐπιδεῖν:	ἐφορᾶν
πάσχειν:	πείσεται
ἔχουσιν:	σχοίην
μνήσθητε:	ἐμνήσθησαν

Γ3α

στρατιῶται: επιθετικός προσδιορισμός στο «ἄνδρες»

τῷ: δοτική προσωπική στο «ἔστι»

ἀθυμεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο του απροσώπου ρήματος «οὐ χρή» με υποκείμενο ενν. «ἡμᾶς»

τῶν ἀνθρώπων: γενική διαιρετική στο «ἀπειρότατοι»

ταῖς ξυμφοραῖς: δοτική αντικειμενική στο «ὅμοιαν»

τῶν παραλόγων: αντικείμενο του «μνήσθητε»

Γ3β

Ὁ Νικίας εἶπεν **ὅτι/ὥς, εἰ κρατήσαιεν/κρατήσειαν** ταῖς ναυσίν, **εἴη** τῷ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκίαν πόλιν ἐπιδεῖν.

Ὁ Νικίας εἶπεν **εἰ κρατήσαιεν/κρατήσειαν** ταῖς ναυσίν, **εἶναι** τῷ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκίαν πόλιν ἐπιδεῖν.

Επιμέλεια
Βίκυ Πουπνάρα